

Jezik in jezikoslovje – kjer se lomijo kopja (O deskripciji in preskripciji)

Izr. prof. dr. Vojko Gorjanc
Oddelek za prevajalstvo FF UL
vojko.gorjanc@guest.arnes.si

Preskripcija in deskripcija

Predpis in opis

Dve temeljno drugačni jezikoslovni izhodišči

Lahko komplementarni:

- Od opisa k predpisu!
 - Od predpisa k opisu?
 - Pogoji za sodobne jezikovne opise
 - Jezikovni viri
 - Jezikovna infrastruktura
-

Jezikovna norma in kodifikacija

- Norma
 - Nabor jezikovnih znakov
 - Kombinatorika jezikovnih znakov
 - JEZIKOVNI ZNAK
 - Implicitnost in eksplicitnost norme
 - Dinamičnost jezikovne norme
 - Spremembe jezikovne norme
 - Kaj normirati in kaj kodificirati?
-

Lastništvo jezika in odgovornost

- Jezikovna skupnost in jezikoslovci
 - Jezikoslovec in jezikoslovci
 - Nadzor na jeziku – vprašanje moči
 - Kdo in v kakšni funkciji?

 - Skupna in individualna odgovornost
 - Odgovornost in kultiviranost jezika
-

Preskripcija in deskripcija

- Delitev ni značilna le za slovenski prostor
- Močno zasidrana v celotnem evropskem jezikoslovnem in tudi širše družbenem prostoru
 - Izhaja že iz antičnega razumevanja jezika in jezikovnih sprememb

ZA OSVETLITEV KRATEK SKOK V
PRETEKLOST

Jezik: tradicija gramatike in filozofskih šol

□ Stara Grčija

- Platon: Sokratove debate o jeziku in naravi jezikovnega pomena
 - Aristotel: o naravi jezikovnega poimenovanja
 - Diskusije o jezikovnih analogijah in anomalijah
 - Stoiki: *Dionysius Thrax*, prva formalna grška gramatika (100 pr. n. št.)
 - gramatika = 'umetnost pisanja'
 - dihotomija med pisnim standardom in govorjenim jezikom – vprašanje jezikovnega razvoja
-

Jezik: tradicija gramatike in filozofskih šol

- Rimljani: naslonitev na grške šole in mislece
 - ohranjali so isti tip razpravljanja, isto terminologijo, iste jezikovne kategorije ...
 - opis latinščine
 - gramatika in retorika
 - Cicero
 - Julijus Cesar – o gramatičnih regularnostih
 - mnogi drugi
 - Kodifikacija latinščine: Varro, *De lingua latina*, 1. stol. pr. n. št., 26 knjig, npr. Etimologija, Morfologija, Sintaksa ...
-

Jezik: tradicija gramatike in filozofskih šol

- Indija – zahodna civilizacija stik z razmišljanji tega prostora šele v 19. stol.
 - razumevanje jezika drugačno kot pri Grkih in Rimljanih – **jasno zavedanje razlike med starimi besedili in sodobnim jezikom**
 - pri Grkih in Rimljanih je bila sprememba razumljena kot kvarjenje jezika, v hinduistični tradiciji pa pri religioznih tekstih pomeni njihovo skrunitev
 - motivacija ni spekulativne narave, ampak religiozno utemeljena: uspešnost religijskih obredov je odvisna od popolnoma sledenja originalnemu tekstu
-

Specifičnost jezikovne skupnosti

- Jezikovna skupnost in njen odnos do jezika
 - Specifične družbene okoliščine
 - Konstante v razvoju določenega jezika
-

Konstante v razvoju slovenske knjižnojezikovne norme

- Število govorcev
 - Konkurenčnost jezikov
 - Razmerje med jeziki
 - Razmerje znotraj jezika
 - Jezik in jezikoslovje
-

Število govorcev

- ❑ Sorazmerno majhno?
 - ❑ Kaj je to majhno število govorcev?
 - ❑ Kaj in kdaj poleg števila govorcev še pomembno?
-

Konkurenčnost jezikov

- ❑ Slovenščina in večinski jeziki v večnacionalnih skupnostih
 - ❑ Nesamoumevnost slovenščine

 - ❑ Jezikovna zavest
-

Katera in kakšna slovenščina?

- Izbor jezikovne variante
 - Sprejetje variante
 - Pragmatičnost komunikacijske realnosti
 - Funkcijska razslojenost
 - Jezikovni purizem
 - Purizem in ksenofobija
 - Purizem in etnografija
 - Purizem in historizem
 - Purizem in elitizem
-

Dodatna literatura

- Ada Vidovič Muha: Razvojne prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in čas*. Ljubljana, 1996. 15-40.
 - George Thomas: The Impact of Purism on the Development of the Slovene Standard Language. *Slovenski jezik. Slovene Linguistic Studies* 1/1997. 133-152
-

Navodilo za samostojen študij

- Slovenščina živi na stiku jezikov, ki izhajajo iz različnih jezikovnih skupin
 - V Atlasu jezikov si oglejte evropsko jezikovno situacijo in osvežite svoje znanje o jezikovnih družinah
 - Uradne jezike EU in manjšinske jezike EU uvrstite v jezikovne družine
 - S pomočjo informacij na spletu ugotovite, kakšno je stanje v zvezi z državnimi jeziki na področju bivše Jugoslavije
-